

DOI: 10.7596/taksad.v3i3.365

Nursultan Nazarbayev'in Avrasya Entegrasyonu Politikası

Selçuk KAPLAN¹

Öz

XX. asrın sonunda Sosyalist Bloğun dağılması ile birlikte Post-Sovyet bölgesi ülkeleri kültürel ve ekonomik temelli entegrasyon çalışmaları içerisine girmiştir. Geçen asrın başında ilk kez Alman dilbilimci Aleksander von Humboldt tarafından kullanılan Avrasyacılık fikri, Post-Sovyet bölgesinin entegrasyonunun gerçekleştirilmesi amacıyla Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev tarafından, Moskova Devlet Üniversitesi'nde gerçekleştirilen bir konferansta "Avrasya Entegrasyonu" olarak dile getirilmiştir.

Realist politikalar yürüten Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev Orta Asya başta olmak üzere, Post-Sovyet bölgesinin entegrasyonu için önemli çalışmalara imza atmıştır. 20 yılı aşkın süredir bu entegrasyonun sağlanması amacıyla büyük çabalar harcayan Nursultan Nazarbayev Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı Örgütü, Şanghay İşbirliği Örgütü ve Avrasya Ekonomik Topluluğu Örgütü'nün kuruluşuna öncülük etmiştir.

Araştırmada, Nursultan Nazarbayev'in Post-Sovyet bölgesinin entegrasyonu için yapmış olduğu çalışmalar ile günümüzde tek tek devletlerin ekonomik, politik ve sosyal problemlerle başa çıkmalarının zor olduğu düşüncesinden hareketle globalleşen dünyadaki problemlere karşı mücadele etmek için kurulmasına öncülük ettiği organizasyonlarla ilgili düşünce ve politikaları ele alınmaktadır.

Anahtar Sözcükler

Avrasya Entegrasyonu, Avrasyacılık, Post-Sovyet Bölgesi, Avrasya Birliği, Orta Asya.

¹ kaplanselcuk@hotmail.com

The Eurasian Integration Politics of Kazakh President Nursultan Nazarbayev

Abstract

At the end of the 20th century, countries of Post-Soviet region struggled for cultural and economic-based integration. The idea of “Eurasianism”, which was first mentioned by German linguist Alexander von Humboldt at the beginning of the last century, was cited by Nursultan Nazarbayev, the Kazakhstani President, at a conference held at Moscow State University as “*Eurasian Integration*” in order to realise the integration of Post-Soviet region.

The President of Kazakhstan, Nursultan Nazarbayev, who executes realist policies, has strived for integration in the Post-Soviet region, especially in Central Asia. Nursultan Nazarbayev, who has worked hard for over 20 years in order to realise this integration, has pioneered the Conference on Interaction and Confidence-Building Measures in Asia (CICA), Shanghai Cooperation Organisation (SCO) and Eurasian Economic Community (EAEC).

According to Nursultan Nazarbayev, it is quite hard for states to cope with economic, political and social problems on their own. Therefore, states have to counteract collectively the problems in a globalising world by establishing international organisations. This study examines the politics and thoughts of Kazakh President Nursultan Nazarbayev about the mentioned topics.

Keywords: Eurasian Integration, Eurasianism, Post-Soviet Region, Eurasian Union, Central Asia.

Giriş

İnsanlık tarihi açısından XX. asır yoğun değişimlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. En büyük ve kanlı iki cihan harbi, Dünya devletlerinin iki kutup arasında bölünmesi ve soğuk savaşın başlaması, Avrupa Birliği’nin kurulması, Sosyalist Bloğun

çözülüp dağılması ve Ortadoğu'da, Balkanlar'da, Kafkaslarda, Arap dünyasındaki kanlı değişimler tarihimizin bu kısa döneminde yoğunlaşmıştır.

XX. yüzyılın sonunda gerçekleşen en önemli olaylardan birisi Sosyalist Bloğun merkezi olan SSCB'nin dağılmasıdır. Bu dağılma ile birlikte Sovyetleri oluşturan cumhuriyetler, bağımsız birer devlet haline dönüştüler. Bu devletlerin başına ise Kom-Parti'nin üyeleri geçerek ülkelerini yönetmeye başladılar. Daha önceden bağımsız bir devletin idaresinde bulunmayan, emir komuta zinciri içerisinde çalışan bu yöneticiler dışarıdan gelebilecek bütün etkilere açık olup başka bir devletin veya uluslararası bir organizasyonun desteğine ihtiyaç duymaktaydılar.

Avrasya Birliğine Doğru

Böyle bir ortamda Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev, Mart 1994 tarihinde Moskova Devlet Üniversitesi'nde yapmış olduğu konuşmasında Bağımsız Devletler Topluluğu'nun geleceği açısından "Avrasya Birliği" fikrini ortaya atmıştır. Dönemin Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin'in kısa vadeli politikalar gütmesi, Moskova'nın ekonomik ve politik problemler ile mücadele içerisinde olması dolayısıyla Nazarbayev'in bu fikri Moskova tarafından Vladimir Putin dönemine kadar dikkate alınmamıştır. İç politikada istikrarı sağlayan Putin, Neo-Avrasyacı Aleksander Dugin'in de etkisiyle Avrasyacılık politikası eksenli bir dış politika yürütmeye başlamıştır. Fakat burada söz konusu olan Avrasyacılık Nursultan Nazarbayev'in dile getirdiği Avrasyacılık fikrinden farklı, tamamen Moskova'nın bölge hâkimiyetini sağlamayı hedefleyen bir ideolojydi (Karabağ, 2009).

İlk kez Alman dilbilimci Aleksander von Humboldt tarafından kullanılan Avrasyacılık fikri XX. yüzyılın başlarında tarih, felsefe ve teoloji gibi çok farklı uzmanlık alanına sahip olan genç göçmen Rus entelektüelleri tarafından sıkça kullanılmaya başlanmış ve bu kişilerin büyük çoğunluğunun akademisyen olması dolayısıyla da bilimsel değere sahip çok değerli makalelerle beslenmiş akademik bir düşünce olarak ortaya çıkmıştır (Karabağ, 2009).

Rusya'nın güçlenmesi ve bünyesinde barındırdığı milletlerin entegrasyonu açısından Avrasyacılık fikrinin teoriden pratiğe aktarılmasının gerekliliği bir kısım teorisyenler tarafından dile getirilmeye başlanmıştır. Örneğin, son dönem klasik Avrasyacılığın önemli temsilcilerinden L. Gumilyev'in 'Rusya eğer kurtulacaksa bu

ancak Avrasyacılık sayesinde ve onun bir Avrasya devine dönüşmesi sayesinde olacaktır' sözü, bunun delillerindedir. Fakat teorinin pratiğe aktarımı, yani politika haline dönüşmesi Yeni Avrasyacılar da daha fazla dikkat çekmektedir. XXI. yy'daki Neo-Avrasyacıların felsefelerinin devletin uluslararası politikalarında kendisine daha fazla yer bulması, günümüzde onun pratik alanlarda daha yoğun bir şekilde kullanılacağını göstermektedir.

Günümüzde Avrasyacılık fikrinin pratiğe uygulanması konusunda ilk akla gelen devlet adamı hiç şüphesiz Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev'dir. Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından Nursultan Nazarbayev'in Post-Sovyet bölgesinde politik ve ekonomik bazlı büyük çaplı bir entegrasyon oluşturulması amacıyla farklı çalışmalar içerisinde olduğu bilinmektedir.

Asya'da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı

Kazakistan'ın bağımsız bir devlet olması ile birlikte Nursultan Nazarbayev en büyük öncelik olarak bölgede güvenin tesis edilmesi ve sağlanmasını amaç edinmiştir. Bu doğrultuda ilk adım olarak Birleşmiş Milletler'in 1992 yılında gerçekleştirilen 47. Genel Kurul Toplantısında Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı (AİGK/CICA) Örgütünün kurulması fikrini dile getiren Nursultan Nazarbayev, Asya'da Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) benzeri amaçlara ve kurumlara sahip bir işbirliği yapılanmasının temellerini atmayı amaçlamıştır (Sidoroviç, 2009).

Aunasova'nın da (2013: 60) belirttiği gibi, "Günümüzde nükleer güç temeline dayalı stratejik caydırıcılık prensibi çerçevesinde milli ve uluslararası güvenliğin sağlanmasının oldukça zor görünmesi Nazarbayev'i AİGK/CICA'yi kurma düşüncesine sevk etmiştir". Nazarbayev'e göre kitlesel imha silahları (nükleer silahlar) uluslararası anlaşmazlıkları engelleyici ve caydırıcı değil bilakis anlaşmazlıkların şiddetlenmesi hususunda körükleyici katalizör görevi görmektedir (Aunasova, 2013). Bu nedenle, devletler arasındaki güven ve işbirliğinin genişletilmesi, uluslararası güvenliği sağlayan önemli bir etken olmaktadır.

Örgütün temel amaçları arasında yer alan bölge güvenliğinin sağlanması, terörün ortadan kaldırılması ve uygarlıklar arası diyalogun tesisi konuları 2002 Haziran ayında gerçekleştirilen Birinci Zirve'nin de gündemini teşkil etmiştir. Zirve sonunda imzalanan "Almatı Senedi" (Almaty Act) ile birlikte "*Terörizmin Ortadan*

Kaldırılmasına ve Uygarlıklar Arasında Diyalogun Desteklenmesine Dair Bildirge” kabul edilmiş ve Nursultan Nazarbayev bu Örgütü kurma amacını kendisi açısından gerçekleştirmiştir. Zira örgüt almış olduğu bu kararla birlikte AİGK/CICA Asya ülkeleri arasındaki anlaşmazlıkları ve problemleri diyalog yolu ile çözüme kavuşturabilecek tam teşekküllü bir foruma dönüşmüştür (Aunasova, 2013).

Amacını güven artırıcı önlemler bazında uluslararası arenada büyük rol oynayan AİGK/CICA’ı örnek olarak belirleyen AİGK/CICA, 2004 yılında bu amacına müteallik olarak yapmış olduğu dışişleri bakanları toplantısında “AİGK/CICA Güven Artırıcı Önlemler Kataloğu’nu” kabul etmiştir. Söz konusu katalogda yer alan önlemler “askeri-siyasi” önlemler ile “ekonomi-çevre ve insani boyut” önlemleri şeklinde iki ana başlıkta belirlenmiştir. Ayrıca, bu toplantıda “yeni sınama ve tehditlerle mücadele” konusuna da geniş yer verilmiştir. Söz konusu Katalog’un uygulanması için 2007 yılında Bangkok’ta gerçekleştirilen Kıdemli Memurlar Toplantısında “İşbirliği Yaklaşımı” başlıklı belge imzalanarak Katalog’un içerisindeki ana ve alt başlıkların uygulanmasının koordinasyonunun gerçekleştirilmesi sağlanmıştır. (<http://www.mfa.gov.tr>)

Nursultan Nazarbayev, gelecek açısından ülkelerin en büyük problemlerinden birinin terörizm olacağını öngörmüş ve kurucusu olduğu AİGK/CICA’da çalışmalarını ağırlıklı olarak terörizm ile mücadelede yoğunlaştırmıştır. Bu amaçla Örgüt, çalışmalarında Asya’nın ortak güvenliğini sağlayacak bir sistem oluşturulmasına büyük önem vermiştir. AİGK/CICA Güven Artırıcı Önlemler Kataloğu’nda terör, bölücülük, ayrımcılık ile mücadelede bilgi alışverişinde bulunulması, ortak kararlar alınması ve uygulanması hususlarının altı çizilirken bu konularda fikir birliği sağlanmıştır.

Temel kuruluş amaçları arasında yer alan “Avrasya bölgesinde güvenliğin sağlanması” yapılan toplantıların tamamında gündemdeki yerini almıştır: 2002 Almatı Senedinde “Terörizmin Ortadan Kaldırılmasına ve Uygarlıklar Arasında Diyalogun Desteklenmesine Dair Bildirge”; 2008 Dışişleri Bakanları Toplantısında “Yeni Sınama ve Tehditler Alanında AİGK/CICA Önlemlerinin Uygulanmasına İlişkin Eylem Planı”; 2010 III. AİGK/CICA Zirvesinde “Asya’da İşbirliğine Dayalı Güvenliğin Sağlanması” gibi çalışmalar buna örnek olarak gösterilebilir. (Kazakistan ABD Büyükelçiliği,2013).

AİGK/CICA’ya Kazakistan açısından büyük bir önem atfedilmektedir. Türkiye için Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü’nün (KEİ) ilk uluslararası örgüt olmasından kaynaklanan önemi, Kazakistan’da AİGK/CICA için geçerlidir. Bu hususta Nursultan

Nazarbayev şöyle demektedir: “Abartmadan söyleyebilirim ki uluslararası arenada ülkemizin ismi, Asya’da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı’nın kurulmasını teklif eden ve bu hususta inisiyatif alan bir ülke olarak anılmaktadır. 1991 yılı itibarıyla Kazakistan’ın uluslararası arenada ismi dahi bilinmezken şu anda (AİGK/CICA dolayısıyla) uluslararası toplum, Kazakistan’a saygı duymaktadır” (Aunasova, 2013: 60).

Bu sözlerden de anlaşılacağı üzere Kazakistan tarafından bir fikir olarak ortaya atılan ve kurulan Asya’da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı bu ülkede büyük bir öneme sahiptir. Bu açıdan Kazakistan kendisini bölgesinde (Asya’da) ve de dünya çapında ekonomi, güvenlik ve politika alanında anahtar ülke olarak tanımlamaktadır (Aunasova, 2013).

Şangay İşbirliği Örgütü

Nursultan Nazarbayev’in, Avrasyacılık düşüncesi etrafında, kuruluşuna öncülük etmiş olduğu uluslararası organizasyonlardan bir diğeri de Şanghay İşbirliği Örgütü’dür (ŞİÖ). ŞİÖ’nün kurulmasındaki amaçlar arasında Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev’in bölgeye yönelik düşüncelerinin yansımalarını görmek mümkündür ki bu amaçların oluşturulmasında onun büyük çabaları olmuştur (Nursultan Nazarbayev ŞOS, 2011a, 3 Haziran).

Sovyetlerin yıkılmasının ardından Avrasya bölgesinde oluşan güvenlik ve işbirliği boşluğunun bir şekilde doldurulması hususunda Nursultan Nazarbayev bölgenin entegrasyonu için bütün tekliflere olumlu yanıt vermiştir. Bunun sonucu olarak, 26 Nisan 1996 tarihinde Şangay’da imzalanan sözleşmede Kazakistan “Şangay Beşlisi” içerisinde yer almıştır.

Bölgesel güvenliğin sağlanması ŞİÖ’nün öncelikli amaçları arasında yer alsa da ekonomik işbirliği örgütün en güçlü yönünü oluşturmaktadır. Bilindiği gibi bu bölge dünya petrolünün %25’i, gaz rezervlerinin %30’u ve uranyumun da %50’sine sahiptir. Örgüt üyelerinden Çin Halk Cumhuriyeti’nin dünyanın en büyük enerji talep eden ülkesi olmasının da göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Nazarbayev, 2011). Bütün bu özellikler ŞİÖ’nü diğer uluslararası örgütlerin ilgi odağı haline getirmektedir. Bu açıdan Örgüt, BM, BDT, AGİT, ASEAN, ESCAP, AAET gibi uluslararası örgütlerle işbirliği içerisinde çalışmalarını yürütmektedir.

Nursultan Nazarbayev için ŞİÖ bölgesel bir güç olmanın ötesinde global çaptaki ekonomik, sosyal ve güvenlik alanındaki problemlerin çözümüne de yardımcı olacak bir potansiyele sahiptir. Bölgenin, finansal faaliyetlerinin büyüklüğü, enerji ve doğal kaynaklar açısından zengin olmasının yanında dünya nüfusunun dörtte birini birleştiriyor olması bu potansiyele sahip olduğunun en büyük göstergesi durumundadır. Bu açıdan dünyayı küresel manada tehdit eden ekonomik ve finansal krizlerde örgütün alacağı önleyici tedbirler dünya çapında etkili olabilecektir. Dolayısıyla ŞİÖ global manadaki ekonomik ve finansal problemler açısından değil aynı zamanda politik karar alıcı bir merkez olarak da görev yapacak bir güce sahiptir (Nazarbayev, 2011a).

Nursultan Nazarbayev, Batı kültürünün ve bu kültürün ürünü olan organizasyonların diğer kültürlerle öteki gözü ile baktığını fakat Avrasya kültürü ve bu kültürün ortaya çıkardığı ŞİÖ gibi uluslararası örgütlerin bütün dünyayı ve kültürleri kucaklayıcı bir pozisyonda olacağını iddia etmektedir. Nazarbayev, *“Ben inanıyorum ki XXI. asır Avrasyacılığın doğum ve yükseliş asrı olacaktır. Avrasyacı bir düşüncede kültürler, dinler ve medeniyetler çatışmasına yer yoktur. Bu açıdan ŞİÖ’nun 2011- 2012 yılını “İyi Komşuluk ve Dostluk Yılı” olarak teklif eden Çin Halk Cumhuriyeti’ni canugönülden destekliyorum”* diyerek bu düşüncelerini ifade etmiştir (Nazarbayev, 2011a).

Nursultan Nazarbayev’in Avrasyacılık görüşü her ne kadar bölgesel bir anlam taşısa da, o bu görüşünü globalleşen dünyada âlemşümul bir şekilde uygulama düşüncesindedir. Bu düşüncesi özellikle ŞİÖ hakkında yapmış olduğu değişik konuşmalarında gün yüzüne çıkmaktadır: *“ŞİÖ bütün çalışmalarını başta BM olmak üzere diğer uluslararası örgütler ile birlikte çok sıkı bir işbirliği içerisinde gerçekleştirmek zorundadır”* (Nazarbayev, 2011a).

ŞİÖ’nun en önemli amaçlarından bir tanesi de uluslararası terörizm ile mücadele edilmesi ve önleyici tedbirler alınmasıdır ki bu alanda örgütün çalışmalarının çok olumlu sonuçlar doğurduğu da muhakkaktır. Nursultan Nazarbayev’in (2011) demecine göre Örgüt’ün bu alandaki çalışmaları neticesinde 2004-2011 yılları arasında yapılması planlanan 500 terör saldırısının engellenmesi ve dolayısıyla yitirilmesi muhtemel binlerce masum can kaybının önüne geçilmiş olması büyük bir başarı olarak nitelendirilmektedir. Özellikle bu alanda Kazakistan’ın çok büyük çabalarının olduğunu belirtmek gerekir. Öyle ki Nursultan Nazarbayev’in özel direktifleri sonucu Kazakistan’ın öncülüğünde terör ve narkotik suçlarla mücadele konusunda bilgi

alışverişi ve koordinasyonu sağlayacak ŞİÖ Bölgesel Antiterör Kuruluşları arasında bir protokol imzalanmıştır.

2005 yılındaki ŞİÖ Genel Sekreteri C. Deguan örgütün kurulması ve verimli çalışmasının en büyük destekçisinin Nursultan Nazarbayev olduğunu belirtirken Örgüt'ün perspektifi açısından da Kazakistan'ın desteğinin devamının önemini şu cümlelerle dile getirmiştir: “Siz (Nursultan Nazarbayev) ŞİÖ faaliyetleri çerçevesinde Avrasya bölgesindeki ikili ve çoklu ilişkiler açısından değer biçilemez etkinliklere imza attınız. Biz Kazakistan Cumhuriyeti'nin Avrasya bölgesine yönelik ŞİÖ eksenli politikasına çok büyük değer vermekteyiz...” (Aunasova, 2013).

Nursultan Nazarbayev'in ve dolayısıyla da Kazakistan'ın, Avrasyacılık politikası çerçevesinde kuruluşuna ve yapılanma sürecine büyük katkılar sağlamış olduğu Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı Örgütü ile Şangay İşbirliği Örgütü'nün amaçları birbirine oldukça yakın durumda olmakla birlikte ikisi bir arada Asya'da kollektif güvenlik sistemi oluşturmaktadır. Bu iki örgüt üzerinde bir devlet adamı olarak Nursultan Nazarbayev'in teorik ve pratik faaliyetlerinin etkisini görmekteyiz (Aunasova, 2013).

Nursultan Nazarbayev, Avrasyacılık çerçevesinde bölgesel entegrasyon çalışmalarını küreselleşmenin saldırgan ve yayılcı durumuna karşı bir politika olarak görmektedir. Küreselleşmenin ülkeleri tek tek hegemonyasına almaya başlamasına karşı bölgesel örgütlenmeler yoluyla buna karşı durulabileceğini düşünmektedir. Nursultan Nazarbayev'e göre entegrasyona direnen ülkeler kendi geleceklerini risk altına sokmaktadır (Nazarbayev, 2011b).

Nazarbayev'e göre Post-Sovyet bölgesinde politik ve ekonomik entegrasyon çalışmaları ülke liderlerinin durumun ciddiyetini anlayamamış olmaları dolayısıyla akamete uğramış ve ideal bir sonuca ulaşamamıştır (Nazarbayev, 2011b).

29 Mart 1994 tarihinde Nursultan Nazarbayev'in Moskova Devlet Üniversitesi'nde yapmış olduğu tarihi konuşmasında ortaya atmış olduğu Avrasya girişimine karşı Post-Sovyet ülkelerinin liderleri maalesef gerekli reaksiyonu gösterememişlerdir. Bunun aksine akademik çevreler Nursultan Nazarbayev'in ortaya atmış olduğu Avrasyacılık İdeolojisine gereken değeri vererek söz konusu ideolojinin Sovyet halklarının dostluğunu pekiştirici bir etki yapacağına altını çizmiş ve akademik çevrelerde tartışma konusu yapmışlardır. Bu hususta Moskova Devlet Üniversitesi

Rektörü Viktor Sadovniçiy şöyle demektedir: “*Moskova Devlet Üniversitesi, 1994 yılında büyük bir devlet adamı ve bilim adamı olan Nursultan Nazarbayev’in Post-Sovyet halklarını birleştirici etkisi olan Avrasyacılık ideolojisinin doğum yeri olması dolayısıyla gurur duymaktadır. Bu açıdan bir devlet adamı olarak Nazarbayev saygı duyulan bir lider durumuna gelmiştir. Bir reformist olarak Nursultan Nazarbayev’in fikirleri sadece Rusya ve Kazakistan halklarının dostluğunu değil bütün bir Avrasya coğrafyasını kapsamaktadır*” (<http://kazpravda.softdeco.net>, <http://e-history.kz>).

Avrasya Ekonomik Topluluğu

Nursultan Nazarbayev’in Avrasyacılık ideolojisi ekseninde Kazakistan, Rusya, Belarus, Kırgızistan ve Tacikistan’ın katılımıyla oluşturulan örgütlerden biri de Avrasya Ekonomik Topluluğudur (AAET). AAET, Post-Sovyet bölgesi ekonomik entegrasyonunun gerçekleştirilmesini amaçlamış olan en etkili uluslararası örgüt durumundadır.

Avrasyacılık ideolojisi kapsamında Nursultan Nazarbayev’in inisiyatifi dolayısıyla Kazakistan, bölgenin entegrasyonu çerçevesinde başrolü oynayan aktör devlet durumundadır. Bu açıdan Kazakistan sistem krizi yaşayan Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)’nin yeniden inşası için önemli faaliyetler içerisinde bulunmaktadır. Post-Sovyet bölgesinin siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan entegrasyonunu amaçlamış olan BDT’nin problemlerin çözümünde atıl kalmış olması Nursultan Nazarbayev’i doğal olarak bu örgütü bypass etme zorunda bırakmıştır. Nazarbayev, bu konudaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir: “*Bir kısım objektif ve sübjektif sebepler dolayısıyla Post-Sovyet bölgesi sorunlarının çözümünde ve entegrasyonunda BDT maalesef etkin rol oynayacak konuma gelememiştir*” (Nazarbayev, 2011b).

BDT’nin Avrasya entegrasyonunda ve Avrasya Birliği oluşturulması konusunda atıl kalması Nursultan Nazarbayev gibi bölge entegrasyonu için özellikle kendi önderliğinde büyük çaba sarf eden Vladimir Putin’in de gündemini meşgul etmiştir. Söz konusu birliğin oluşturulması çalışmaları Ekim 2010 yılındaki AAET toplantısındaki gayretlere rağmen olumlu bir neticeye bağlanamadı. Fakat Avrasya Birliği projesi 2011 yılında V. Putin’in (2011) İzvestia Gazetesi’nde kaleme almış olduğu “Avrasya İçin Yeni Entegrasyon Projesi – Gelecek Bugünden Doğuyor” adlı makalenin ardından güncel bir duruma gelmiştir.

Vladimir Putin'in ardından aynı gazetede Belarus Devlet Başkanı Aleksandr Lukaşenko (2011) "Entegrasyonumuzun Kaderi Hakkında" ve Nursultan Nazarbayev'in "Avrasya Birliği: İdeolojiden Tarihi Geleceğimize" adlı makaleleri art arda yayımlanmıştır.

Özellikle V. Putin ve Nursultan Nazarbayev'in büyük gayretleri neticesinde 2010 yılında oluşturulmuş olan Gümrük Birliği (Rusya, Kazakistan, Belarus) 18 Kasım 2011 yılında imzalanan bir anlaşma ile Ortak Pazar'a dönüştürüldü.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bölge entegrasyonu için her seviyeden çok sayıda fikir gün yüzüne çıkmış olmakla birlikte, Nursultan Nazarbayev'in Avrasyacılık ideolojisini pratik hayata evre evre geçirmiş olması onu diğerlerinden farklı kılmaktadır. Öyle ki bu farklılığı İzvestia Gazetesi'nde yayımlanan A. Lukaşenko, V. Putin ve Nursultan Nazarbayev'in makalelerinin karşılaştırılmasında da görmek mümkündür. Nursultan Nazarbayev söz konusu olan makalesinde Avrasya entegrasyonuna ulaşmayı dört prensip üzerine oturtmaktadır:

İlk olarak Avrasya entegrasyonu, medeniyet ve kültürel faktörler önemli olmakla birlikte sistem ekonomik pragmatizm temelleri üzerine inşa edilmelidir. Bu açıdan ekonomik ilişkiler üzerine kurulacak sistem Avrasya entegrasyonunun motoru görevini üstlenecektir.

İkinci olarak gerçekleştirilmesi düşünülen entegrasyon zorlayıcı değil, gönüllü katılımcı bir entegrasyon olmalıdır. Entegrasyona dâhil olacak olan her bir ülke ve her bir milletin globalleşen dünyada tek başına olamayacağını kendilerinin idrak etmesi gerekmektedir.

Üçüncü olarak Avrasya entegrasyonu çerçevesinde yapılandırılacak olan Avrasya Birliği eşitlik ilkesi doğrultusunda devletler birliğinden oluşmak durumundadır. Birlikte yer alacak olan her bir üye devletin egemenliğine ve sınır bütünlüğüne saygı gösterilmeli ve iç işlerine hiçbir şekilde müdahil olunmamalıdır.

Dördüncü olarak ise tavsiye edilen Avrasya Birliği'nin ortak karar alma organı her bir üye devletin milli çıkarlarını maksimize etmek üzere konsensüs ile karar almalıdır. Ama bu durum hiçbir şekilde siyasi egemenlik transferi anlamına gelmemelidir ki bu zaten bir aksiyomdur (Nazarbayev, 2011b).

Nursultan Nazarbayev Devlet Başkanı olarak çalışmalarının büyük çoğunluğunu Orta Asya ülkelerinin entegrasyonunun geliştirilmesine yoğunlaştırmıştır. Bu bölge ve

bölge ülkeleri SSCB'nin yıkılmasının ardından globalleşen dünyada kendi yerlerini bulma çabası içerisinde olmakla birlikte, hala bu hedefledikleri yeri bulduklarını söylemek oldukça zordur. Çok farklı problemlerle mücadele eden bu bölge jeopolitik açıdan da bir konum işgal edememiş durumdadır (Aunasova, 2013).

Bölgenin enerji ve doğal kaynaklar itibarıyla zengin olması diğer devletlerin bölgeye olan ilgilerini devamlı olarak aktif tutmalarını gerekli kılmaktadır. Fakat mevcut durum Nursultan Nazarbayev'i tedirgin etmektedir. Nazarbayev, Orta Asya'nın önünde tarihi bir fırsat bulunduğunu şu sözleriyle ifade etmektedir. *“Bizler (Orta Asya Ülkeleri) ya dünya devlerine doğal kaynak ve enerji sağlayıcı ülkeler olarak bir sonraki emperyalizm dönemini bekleyeceğiz ya da Orta Asya'nın entegrasyonunu gerçekleştireceğiz”* (Nazarbayev, 2011b).

Nursultan Nazarbayev'e göre bölgenin müreffeh geleceği açısından bölgesel entegrasyondan başka bir çıkış yolu gözükmemektedir. Ona göre bölgenin gelişmesi ve istikrarı için en kestirme yol bölgesel entegrasyondan geçmektedir; ayrıca bölgesel entegrasyon bölgenin ve bölge ülkelerinin askeri-politik ve ekonomik bağımsızlığının da olmazsa olmazı durumundadır (Aunasova, 2013). Nazarbayev (2011b), *“Dünyanın bölgemize saygı ile bakışı ancak Avrasya entegrasyonu ile sağlanabilir. Bu entegrasyon sayesinde bölgemizi terör ve ayrılıkçıların zararlarından koruyabiliriz. Böyle bir birliktelik bölgemizde yaşayan bütün bireylerin tek tek refah seviyelerini yükseltecektir”* ifadesiyle bu savını desteklemektedir.

Buradan hareketle, Nursultan Nazarbayev 18 Şubat 2005 tarihinde Orta Asya Devletleri Birliği fikrini ortaya atmıştır. Öyle ki bu fikir bölgenin diğer devletleri tarafından da olumlu olarak karşılanmış ve pratik hayata geçirilmesi yönünde çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Ona göre Orta Asya ülkelerinin entegrasyonu bölge ülkelerinin gelişmesini ve istikrarını sağlayacaktır. Bölgedeki entegrasyon çalışmalarında büyük gayretler içerisinde olan Nazarbayev'in bu gayretlerini bölgeye liderlik etmesine yorumlayanlara karşı Nursultan Nazarbayev şöyle demektedir: *Bu çalışmalarımın hiç birisinde Kazakistan'ın bölgede lider olma hırsı söz konusu değildir. Burada bölge kardeş halklarının uzun süreli çıkarlarını sağlayıcı çalışmalar söz konusudur* (Aunasova, 2013).

Orta Asya Devletleri Birliği için üçüncü ülkelere olsun, uluslararası organizasyonlardan veya ünlü kişilerden olsun hep pozitif değerlendirmeler söz konusu

olmuştur. Bunlardan biri de ünlü Kırgız yazar Cengiz Aytmatov'dur. Aytmatov, konu ile ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir: *“Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev’in Orta Asya Devletleri Ekonomik Entegrasyonu fikri bizim için bölgede stratejik bir yoldur. Ülkelerimizi birleştiren bu olağanüstü fikri her birimiz kendi ülkelerimizde desteklemekle mükellefiz, çünkü bu bizim geleceğimizdir”* (Aunasova, 2013).

Sonuç

SSCB'nin yıkılmasından sonra bağımsız hale gelen Sovyet Cumhuriyetleri'nden özellikle Orta Asya'da bulunan devletler enerji ve doğal kaynak zenginliği dolayısıyla Batılı büyük devletlerin ilgi odağı olmuşlardı. Bu ülkelerin tek başlarına kendi çıkarlarını maksimize edici politikalarla ayakta kalmaları oldukça zor görünmekteydi. Bu durumun farkında olan ve bölge ülkelerinin entegrasyonu için çalışan en önemli devlet adamlarından bir tanesi hiç şüphesiz Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev'dir.

Nursultan Nazarbayev Moskova Devlet Üniversitesi'nde dile getirdiği Avrasya Birliği fikrinden günümüze kadar geçen yirmi yıllık süre içerisinde bu alanda teorik ve pratik onlarca uygulamaya imza atmıştır. Avrasya bölgesinin ekonomik, politik ve de kültürel açıdan entegrasyonunu amaçlamış olan bu uygulamalar söz konusu bölge ile birlikte bütün dünya ülkelerinin de güvenliğini sağlayıcı etki göstermesi dolayısıyla dünya ülkeleri tarafından da pozitif karşılanmaktadır.

Kaynaklar

- Aunasova, A. M. ve Suleymanov, A. M. (2013). Yevraziiskie integratsionnie initsiativı Nursultana Nazarbayeva. *Evraziiskiy Yuridicheskiy Jurnal*. № 5 (60-61).
- CICA (2013). *CICA 20th Anniversary 1992-2012*. Washington DC: Embassy of Kazakhstan to the United States of America.
- Karabağ, M. (2009). Rus Emperyalizmi İçin Yeni Bir İdeoloji: Neo-Avrasyacılık. *Rusya Analizleri*. Erişim Tarihi: 13 Kasım 2014, <http://www.bilgesam.org/incele/1071/-rus-emperyalizmi-icin-yeni-bir-ideoloji--neo-avrasyacilik/#.U38CQmyKDcs>
- Lukaşenko, A. (2011). O sudbagh Nashey İntegratsii. *İzvestia*, 17.10.2011. Erişim Tarihi: 13 Kasım 2014, <http://izvestia.ru/news/504081>.
- Mir o Nursultana Nazarbayeva. *Kazakstanskaya Pravda*. (2009). Erişim Tarihi: 13 Kasım 2014, <http://kazpravda.softdeco.net/c/1246574813> ve <http://ehistory.kz/ru/contents/view/900>
- Nazarbayev, N. (2011). ŞOS: Desyat Let İstorii. *Rossiiskaya Gazeta*, 03.06.2011. Erişim Tarihi: 10 Kasım 2014 <http://www.eurasianism.enu.kz>
- Nazarbayev, N. (2011). Yevraziiskiy Sayuz: Ot idei k istorii budushego. *İzvestia*, 25.10.2011. Erişim Tarihi: 13 Kasım 2014, <http://izvestia.ru/news/504908>
- Putin, V. (2011). Noviy integratsionniy proekt dla Evrazii – budushee kotoroe rozhdaetsa segodna. *İzvestia*, 03.10.2011. Erişim Tarihi: 13 Kasım 2014, <http://izvestia.ru/news/502761>
- Sidoroviç, A. (2009). K 15-letiyu Evraziskoy İdeyu Nursultana Nazarbayeva. Jizneutverjdayuşaya Sila Evrazistva. *Kazakstanskaya Pravda*.
(<http://www.mfa.gov.tr>)